

SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ

EBELİK BÖLÜMÜ

EBE404-Transkültürel Bakım

Dr. Öğr. Üyesi Emine KOÇ

ETİK KARAR VERME TRANSKÜLTÜREL DEĞERLER VE DEĞER ÇATIŞMALARI

EBE404-Transkültürel Bakım

Hafta-5

ETİK NEDİR ?

- Etik çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü olarak tanımlanmaktadır.

GENEL ETİK İLKELER

- **1-Özerkliğe saygı (özerk kararları destekleme ve onlara saygı duyma ilkesi)**
- **2-Zarar vermeme (zarara yol açmaktan kaçınma)**
- **3-Yararlılık (rahatlatıcı , zararı önleyici , azaltıcı , yarar sağlayıcı , risk ve bedeller karşısında yararları dengeleyici ilkeler grubu)**
- **4-Adalet (yararları , riskleri ve bedelleri eşit bir şekilde dağıtan ilkeler grubu)**

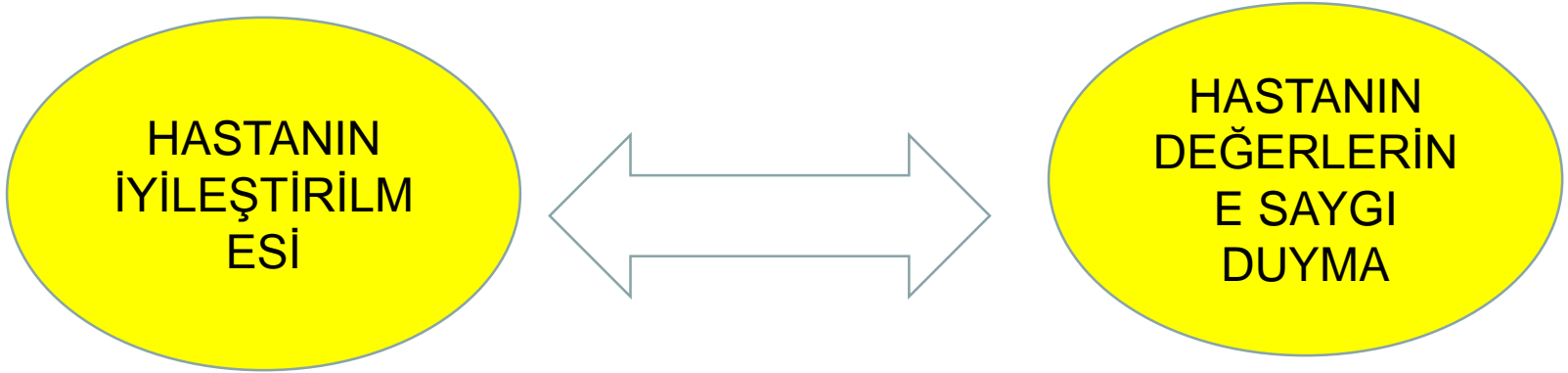

ETİK İKİLEM

- Etik ikilem, iki veya daha fazla değerin çatışma hali olarak adlandırılan bir kavramdır.
- Karar verme sürecinde doğrudan veya dolaylı olarak; prosedürler, yasal mevzuatlar, grup algıları, kültür, çevre, yaş, cinsiyet, meslek, inanç, kişisel özellikler, baskı grupları gibi birçok neden karar verme sürecinde etkili olabilmektedir.

ETİK İKİLEM

- **Önemli olan bu kararların verilmesi esnasında sistematik düşünme ve ahlaki açıdan en doğru olacak biçimde karar vermedir.**

ETİK KARAR VERME

- **Karar alırken bilimsel ve teknik bilgilerin en uygun biçimde uygulanmasına dair sorumluluğu, ayrıca bireyin insani ve kişisel değerlerine saygılı olma sorumluluğunu üstlenmekte gerekir.**

Etik Karar Vermede Ebeyi Etkileyen Faktörler

EKİP

DOĞRULAR

DUYGULAR

SÜREÇ

**TOPLUM
BEKLENTİLERİ**

**YASAL
KONULAR,
SAĞLIK
POLİTİKALARI**

TOPLUM

**DEĞİŞİK
OLANAKLAR**

İyi ve doğru karar nasıl verilebilir?

ETİK KARAR VERME SİSTEMİNİN ADIMLARI

	ADIM	MANTIKSAL TEMEL
1.	Etik sorun / ikilemi tanımlama	Etik ikileme neden olan sorun tanılanmadan sorunun çözümüne ilişkin etik karar verme mümkün değildir.
2.	Etik sorunun ortaya çıktığı bağlamı anlama	Etik ikilem oluşumunda ve çözümünde tarihi, sosyokültürel, psikososyal, ekonomik, politik, toplumsal, çevresel ve demografik ilişkiler etkilidir.
3.	Konu ile ilgili tüm nedenleri ortaya koyma / bilgi toplama	Etik ikilem oluşum ve çözümünde hangi nedenler nasıl etkilidir.
4.	Eğer gerekliyse etik sorunu / ikilemi yeniden formüle etme	İlişkiler ve etkiler doğrultusunda etik ikilemler, gereksinim duyuluyorsa düzenlenir.
5.	Seçenekler için uygun yaklaşımlar üzerinde düşünme	İkilem ve sorunun yapısı gereği çözümlerinde özel etik yaklaşımlar kullanılır.
6.	Karar verme ve uygulama	Uygulamalı etik içerisinde profesyonel bireyler seçerler ve uygularlar
7.	Kararı ve uygulamayı değerlendirme	Değerlendirme aşamasında etik karar ve uygulamanın sonuçlarının ahlaki değerlendirmesi yapılır.

1. Etik sorun / ikilem tanımlanır.

2. Etik sorunun ortaya çıktığı bağlam anlanır.

- Etik kaygıların başka konulardan ayrıştırılması, etik sorun olup olmadığının açıklığa kavuşturulması

- Etik sorun olmayabilir. Bu sorunun nedeni sosyal, ekonomik, hukuki, idari olabilir.

- Malpraktis hukuksal bir sorundur.

3.Etik sorunlar belirlenir.

- Tedavi harcamalarını karşılayamayan hasta etik bir sorun değildir, **ekonomik ve sosyal nedenlerden** kaynaklanan durumdur.
- Etik sorunun belirlenmesi için vakanın bilimsel ve teknik yönü ile ilgili bilgilere tümüyle ulaşılması gerekir.(Özgeçmiş, hastalık belirtileri, hastalık öyküsü, hastanın yaşam biçimi, muayene ve laboratuvar bulguları, düşünülen tedavi-müdahale ile ilgili teknik ve bilimsel imkanlar, olasılıklar vb gibi bilgiler)

4.Eğer gerekliyse, etik sorun veya ikilem yeniden modifiye edilir yada düzenlenir.

Etik sorun olarak kabul edilen bir vakanın değerlendirme ve sınamalardan geçirilmesi gerekir:

- Tıbbi müdahale hastanın özerkliğini ihlal ediyor mu?**
- Hasta seçiminde adalet ilkesi ne kadar kullanılıyor?**

5. Seçenekler için uygun yaklaşımlar üzerinde düşünülür.

Bireyin/Hastanın İstekleri

- Sağlık ekibinin aldığı kararda hastanın katılımı ne ölçüdedir?
- Hastaya ayrıntıların anlatılması gerekir.
- Karar verme sürecinde sağlık ekibinin kişisel eğilimleri hastayı etkilememelidir.
- Hasta yakınlarınının bilgilendirilmesi ve etkileri önemlidir.

6.Karar verme ve uygulama

Eldeki verilere göre “doğru” karar vermek zordur.Etik ikilemler yaşanabilir.Bu durumda aşağıdaki sorular sorulmalıdır:

- Uygulanabilir ve birden fazla doğru varsa ne yapılacak?**
- Hangi seğeneğin uygulanması doğrudur?**

7.Karar ve uygulama değerlendirilir.

- Verilen kararın etik yönden haklılığı ortaya koyulabilmelidir.
- Etik gerekçelendirme yapılmalıdır.

Karar Vermede Rehberlik Eden Temel Değerler

Karar verme aşamasında bazı değerler etkilidir.

Bu değerler; **zgr irade, iyilik hali, adalet**

TRANSKÜLTÜREL DEĞERLERİN EBELİK VE ETİK BOYUTU

Sağlık ve hastalık, biyolojik süreçler olduğu kadar aynı zamanda **sosyal ve kültürel olgulardır. Bir toplumda hastalık olarak kabul edilen bir durum, başka bir toplumda hastalık olarak değerlendirilmeyebilir.**

Toplumlar arasında değişen hastalık ve sağlık algısı, o toplumda yaşıyan bireylerin sağlık gereksinimleri, kültürel yapılarına göre değişkenlik göstermektedir.

Ebe; bakım sorumluluğunu üstlendiği bireyi kültürü, değerleri, inanç ve tutumları, eylem ve davranışları ile bir bütün halinde değerli ve eşsiz olarak kabul eder, üst düzeyde hizmet alma hakkının olduğuna inanır.

Ebe hastanın bütünlüğüne zarar verebilecek tehditlere karşı “hasta haklarını savunucu rolü” gereği bireyi korumayı hedefler.

Bakımda değerlerin atışması ile yaşanan etik ikilem ya da çelişkiler, etik sorunlara çözüm arayışlarını da beraberinde getirir.

EBELİK VE ETİK İLKELEERDE DEĞER ÇATIŞMASI

YARARLILIK İLKESİ

Yararlılık ilkesi; “zararın engellenmesi”, “ortadan kaldırılması” ve “iyiliğin arttırılması” olmak üzere temelde üç bileşenden oluşur.

Son yıllarda sürekli gündeme gelen hasta hakları ve aydınlatılmış onam kavramları ile hastanın özerkliğine saygı ilkesiyle hemşirenin yararlılık ilkesi zaman zaman çatışabilmektedir.

Bu durumda **mutlak yararlı olmak** ya da **yarar-risk dengesini değerlendirmek** gerekir.

VAKA

Ebe 2. çocuğuna hamile kalan bir gebesini ziyaret eder. Genç kadın gebeliği nedeni ile henüz 6 aylık olan ilk bebeğini emzirmekten vazgeçmiştir.

Anneye evresi tarafından gebeyken emzirmenin sakıncalı olduğu, verdiği sütü tadının artık acılaştığı, bu sütü verdiği taktirde bebeğinin zehirleneceği söylenmiştir.

Bu durumda ebe nasıl bir yol izlemelidir ?

Ebe, bebeğini anne style besleyen bir annenin, tekrar gebe kaldığında emzirdiği bebeğini sütten kesmesine gerek olmadığı, gebe iken emzirmeye devam etmesinin emzirelen bebek için de, fetüs içinde herhangi bir sorun yaratmayacağını belirtmelidir. Ancak bu dönemde kendi beslenmesine daha çok dikkat etmesi gerektiğini de söylemelidir.

Her Őeye rağmen geleneklerine sıkı sıkı bağlı olup ve emzirmemek konusunda ısrarcı ise hemşire anneye sütten kesme iŐlemini kademeli yapması, yavaŐ yavaŐ ek besine geçmesini tavsiye etmelidir.

Ebe;bireylerin toplumsal yollarla edindikleri ve ilettikleri değer ve inançlar sonucunda ortaya çıkan geleneksel davranış kalıplarını göz ardı etmeksizin “yararlı olma**” sorumluluğunu yerine getirmelidir.**

ZARAR VERMEME İLKESİ

Zarar vermeme ilkesi, kasıtlı olarak başkalarına zarar verecek eylemde bulunmama yükümlülüğüdür.

Bu ilke geleneksel tıp etiğinde **“Öncelikle zarar verme”** ifadesine karşılık gelmekte ve her şeyden önce zarar vermekten kaçınmayı öngörmektedir.

VAKA

Yoğun bakım ünitesinde yatmakta olan 72 yaşındaki Z.M. Hastalığı nedeni ile zaman zaman bilincini kaybetmekte ve damar yolunu çıkarma eğilimini göstermektedir.

Ebe, damarların daha fazla zedelenmesini önlemek ve tedaviyi aksamadan sürdürebilmek amacıyla hastanın ekstremitesine fiziksel tespit uygulamıştır.

Bir süre sonra Z.M'.nin damar yolu çevresinde yoğun infiltrasyon meydana gelmiştir.

Ebenin hastanın ekstremitesine fiziksel tespit uygulaması doğru mudur ?

Değilse nasıl bir yol izlenmeliydi ?

Ebe, serumun sık sık çıkmasını ve hastanın zarar görmesini engellemek istemiş, ancak yapmış olduğu sıkı tespit nedeni ile infiltrasyon gelişerek hasta zarar görmüştür.

Hastanın davranışlarını kontrol altında tutmak, tıbbi tedavilerini sürdürmek, açılan damar yolunun devamını sağlamak, işlemlerin tekrarlanması sonucu hastanın acı çekmesini önlemek amacıyla, hastaya yarar sağlamak adına uygulanan bir girişim, olası zararları düşünöldüğünde **zarar vermeme ilkesiyle çelişmiştir.**

Ebe fiziksel tespit uygulama konusunda karar vermeden önce hastaya zarar vermemek için;

- **Öncelikle hastanın zarar görme olasılığı değerlendirilmeli**
- **Tespit uygulanmadığı takdirde ne tür zararlara maruz kalabileceği, gelişebilecek zararın hasta için hayati tehlikesi sorgulanmalı**
- **Uygulanabilecek diğer alternatif yöntemler belirlenmeli**
- **Bu soruların cevabı verildikten sonra fiziksel tespit uygulama kararı sağlık ekibiyle birlikte alınmalıdır.**

ÖZERKLİĞİNE SAYGI İLKESİ

Özerklik, karar verme gücü, kendi kendini yönetme, özgürlük hakları, mahremiyet, bireysel seçim, irade serbestliği, birey olma gibi anlamları taşıyan özerklik kavramı, aynı zamanda bireyin serbestçe seçimde bulunabilmesi, kendi değerleri doğrultusunda davranabilmesi ve dış baskı altında kalmamasını ifade eden etik bir terimdir.

Ancak başkalarının haklarının ihlali ve sağlık durumlarına bir zarar getirdiğinde özerkliğin sınırlanması söz konusu olabilmektedir.

Özerkliğı desteklemek için, hasta hakkında gerçek ve ayrıntılı bilgi sağlanmalıdır. Hasta uygun seçenekler arasında özgürce seçim yapabilmelidir.

VAKA 1

A. hanım 37 yaşında 4 çocuk annesidir ve kısa bir süre önce düşük yaşamıştır, ağır bir klinik tablo geçirmiştir.

Eşiyle konuyu paylaştıktan sonra, A. hanım ve eşi bir aile planlaması polikliniğine başvurmaya karar verirler, poliklinikte bir doktor ve bir ebe danışmanlık hizmeti vermektedir.

Danışmanlık almak üzere AP polikliniğine başvuran A. Hanım ve eşinden doktor hiçbir yöntemi anlatmadan doğrudan tüpleri bağlatma yönteminin onlar için en uygun yöntem olduğunu söyler ve bunun üzerine A. Hanım tüplerini bağlatmaya karar verir.

Ebe hekimin bu tutumunun doğru olmadığını aileye diğer AP yöntemlerinin anlatılmadığını, seçilen yöntemin avantaj ve dezavantajlarından söz edilmediğini düşünür.

Bu vakada etik ihlali var mıdır?

AP polikliniğindeki diğer ebeler, bu anlaşmazlığa nasıl tepki vermelidirler?

Hasta hakları bildirgesinde belirtildiği üzere her insanın kendi sağlık durumu ve mevcut sağlık hizmetleri hakkında seçim yapmasını kolaylaştıracak sağlık eğitimi alma hakkı vardır.

VAKA 2

Dahiliye servisinde 17 yaşında diyabet tanısıyla izlenen bir hasta yatmaktadır.Ebe, 10.00 da hastanın 1 saat önce yapması gereken insülini yapmadığını farketmiş,hastayı uyarmıştır.

Hasta insülini yapmayı unuttuğunu söylemiştir.Hastasını takip eden hemşire ilerleyen zamanda da insülinini uygulamadığını görünce tekrar hatırlatma yapmıştır.

Hasta bunun üzerine insülini yapmayacağını, çünkü bugün kandil olması nedeniyle oruç tutmak üzere niyetlendiğini belirtmiştir.

Ebe hastaya insülinini mutlaka yapmasının gerekliliği konusunda ısrarda bulunmuş ve aralarında bir tartışma ortaya çıkmıştır.

Ebenin bu durumda nasıl bir yol izlemesi gerekirdi?

Ebe hastanın karar ve değer yargılarına saygı gösteren bir sağlık çalışanı olmalıdır. Hastası dini inancı gereği insülin uygulamayacağını söylediğinde karara saygı göstermeli ancak hastanın sağlığı tehlikeye gireceğinden bu durumu hekimle paylaşmalıdır.

Hastanenin din görevlisinden yardım istenmeli, hastaya aç kalmanın ve insülin uygulamamanın oluşturacağı tehlikeler anlatılmalıdır ve böylece hasta ikna edilmelidir.

ADALET VE EŞİTLİK İLKESİ

Toplumsal yaşamda her bireyin yararına olan, özgürlük-fırsat-gelir-esenlik gibi değerlerin eşit biçimde dağıtılması gerekmektedir.

Adalet ve eşitlik ilkesinin sağlık bakımında karőılıęı, tüm insanların yaşam olanaklarından eşit Şekilde faydalanmasıdır.

VAKA

Ebe karaciğer nakli bekleyen iki hastaya bakmaktadır. 2 çocuk annesi 38 yaşındaki Bayan K hastalar arasında 3 yıldan beri organ bekleyen bir hastadır. Sağlık durumu git gide kötüye gitmektedir.

Bayan R ise geçmişinde alkol ve uyuşturucu kullandığı bilinen 65 yaşında ve organ bağışında çalışan bir hekimin akrabasıdır. Bayan R ise 6 aydır karaciğer nakli beklemektedir. Bayan R nin 2 çocuğu vardır ve çocuklarının tümü evlidir.

Ebe, hastaların organ nakli için sırasını düzenlemekte uygun organ bulunduğunda hastaları arayarak bilgilendirmektedir. Bir gün her iki hastayla da doku uyumu bulunan bir karaciğer bulunur. Bağış ekibi arkadaşlarının yakını olan bayan R ye organın nakledilmesini uygun görürler ve ebeden bayan R yi aramasını isterler.

Ebe ise Bayan K nin diğer hastadan daha uzun bir süredir organ beklediğini ve yaşamak için daha fazla nedeni olduğuna inanır.

Ebe organların adaletli dağıtımı için ortaya çıkan bu ve buna benzer durumların üstesinden nasıl gelebilir?

Bu kararı reddedip sağlık ekibiyle çatışmalı mıdır?

- Ebe yukarıdaki örnek vakada belirtildiği bir bir durumla karşı karşıya kaldığında, hasta için en iyi olmak anlamını taşıyan yararcılığı, görevlerin yerine getirilmesinde **zarar vermeme** ve sağlık kaynakları araç gereçleri sınırlı olsa da hastaların eşit yararlanmasını sağlayan **adalet/eşitlik** etik ilkelerini dikkate almalıdır.
- Sağlığı yeniden sağlama sorumluluğu ebe için büyük bir sorumluluktur.

VAKA

- Bir ebe , ultrason için hastasını bir doktora gönderir.
- Doktorun isteği üzerine , hastanın tüm prenatal kayıtlarını fakslar. Bu bilgiler; hastanın geçmişini , prenatal akış çizelgesini ve laboratuvar testlerini içermektedir.
- Kadın , bir sonraki randevusuna geldiğinde ebeye ; doktorun kendisini cinsel yönelimi hakkında sorguladığını, lezbiyen çiftlerin sağlıklı ocuk yetiştirmek için yeterlilikleri konusunda ona nutuk atarak üzdüğünü söyler.
- Bu vakada ebe hangi etik kodu ihlal etmiştir?

Cinsel yönelimle ilgili bilgi paylaşırken nelere dikkat edilmelidir?

- **Ebelik kodları, hastaya bakma kavramı, insanın yaşamını, onurunu ve haklarına saygı gösterilmesini kapsar.**
- **Vatandaşlık, ırk , din, yaş, cinsiyet, siyaset, ya da sosyal seviye hakkındaki düşünceler, bakım hizmeti vermeyi sınırlandıramaz ve ETKİLEYEMEZ.**
- **Yine ebelik etik kodlarında ebeler, bakım verirken kişisel sorumluluk taşır; meslek yetilerini sürekli geliştirmek ve onları korumakla yükümlü olup ebeler , bireysel duruma uygun,olabildiğince kaliteli bakım sağlamak için sürekli çaba gösterir.**

Kaynaklar

- https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/56801/mod_resource/content/0/Konu%206-Etik%20Karar%20Verme.pdf
- <http://essrakalaycioglu.blogspot.com/2016/11/etik-sorunlar-ve-etik-karar-verme-etik.html>
- <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1030.pdf>
- https://www.academia.edu/19634740/Etik_kodlar-ebelik
- <file:///C:/Users/isa/Downloads/halksagligihemsireligiozel1-3-2.pdf>
- Seviğ Ü. Ve Tanrıverdi G.(2012). Kültürlerarası Hemşirelik
- **Hazırlayanlar** :Büşra Karaca-Aybüke Aytaş
- **Sunanlar**: Beste Nur Kasap-Ayşe Mert

- https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/56801/mod_resource/content/0/Konu%206-Etik%20Karar%20Verme.pdf
- <http://essrakalaycioglu.blogspot.com/2016/11/etik-sorunlar-ve-etik-karar-verme-etik.html>
- <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1030.pdf>
- https://www.academia.edu/19634740/Etik_kodlar-ebelik
- https://www.academia.edu/19634740/Etik_kodlar-ebelik
- <file:///C:/Users/isa/Downloads/halksagligihem sireligiozel1-3-2.pdf>
- Kitap: Kùltùrlerarası Hemşirelik

Teşekkürler

